

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

วิจารณ์โดย อภิวัฒน์ สุธรรมดี*

ประคอง นิยมเกษม, ยรรยง จิระนคร, ศิราพร ณ ถลาง และสุกัญญา สุฉายา. (2560). *คติชนคนไทยในวัฒนธรรมข้าว*. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 331 หน้า

“คติชนคนไทยในวัฒนธรรมข้าว” เป็นหนังสือที่มาจากงานวิจัยเรื่อง “วัฒนธรรมข้าวของชนชาติไทย: ภาพสะท้อนจากตำนาน นิทาน เพลง” ซึ่งเก็บข้อมูลภาคสนามในดินแดนชนชาติไทยกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ ไทยดำ ลาว ไทลื้อ ไทใต้คง ไทยจีน และไทย (สยาม) โดยเน้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเพณี 12 เดือน ตำนานข้าว พิธีขอฝน พิธีทำขวัญข้าว พิธีทำขวัญควาย เพลงและการละเล่นพื้นบ้าน อีกทั้งยังได้เก็บข้อมูลที่เป็นบริบททางวัฒนธรรมของชนชาติไทยแต่ละกลุ่มด้วย

เนื้อหาของหนังสือประกอบด้วยหัวข้อสำคัญ ๆ ได้แก่ ภูมิหลังทางสังคมวัฒนธรรมของชนชาติไทย วัฒนธรรมข้าวและการจัดระเบียบ

สังคม ประเพณีสิบสองเดือน: วิถีชีวิตในรอบปีของชนชาติไทย ตำนานข้าวของชนชาติไทย พิธีทำขวัญข้าวทำขวัญควายของคนไทย พิธีขอฝนของชนชาติไทย และเพลงและการแสดงพื้นบ้านของชนชาติไทย

ตัวอย่างเนื้อหาบางตอน เช่นเรื่อง “พิธีขอฝนของชนชาติไทย” เขียนโดยศาสตราจารย์สุกัญญา สุฉายา ระบุว่า ชนชาติไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม หากฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล ชีวิตของผู้คนก็จะดำเนินไปได้โดยปกติสุข ในทางกลับกัน หากปีใดฝนแล้ง ความอดอยากทุกข์ยากย่อมเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นเพื่อเป็นหลักประกันทางใจ คนไทยจึงประกอบพิธีกรรมเพื่อความอุดมสมบูรณ์ในรูปแบบที่หลากหลาย ได้แก่ ฆ่าควายเช่นผีเมือง ไหว้เสื่อบ้าน บุญบั้งไฟ สวดคาถาปลาช่อน แห่นางแมว เทศน์พญาคันคาก ตั้งธรรมาหลวงแห่ข้าวพันก้อน ฯลฯ พิธีกรรมขอฝนของคนไทยทุกกลุ่มมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ มีความเชื่อเพศและความอุดมสมบูรณ์เป็นพื้นฐานร่วมกัน ความเชื่อดั้งเดิมเรื่องผีและบทบาทของเพศหญิงในสังคมโบราณยังปรากฏร่องรอยอยู่ในสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในพิธีกรรม ในกลุ่มคนไทยที่นับถือพุทธศาสนา พิธีกรรมขอฝนได้ถูกปรับเปลี่ยนอย่างชาญฉลาดให้เข้ากันกับความเชื่อในพุทธศาสนา เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม พิธีกรรมขอฝนจึงเป็นพิธีกรรมโบราณที่ยังคงสืบทอดอยู่จนทุกวันนี้

การศึกษาวัฒนธรรมข้าวของคนไทยพบประเด็นสำคัญ คือ วัฒนธรรมข้าวเป็นวัฒนธรรมร่วมของชนชาติไทย วัฒนธรรมข้าวสะท้อนลักษณะเฉพาะบางอย่างของคนไทยแต่ละกลุ่ม อีกทั้งยังเห็นการผสมผสานวัฒนธรรม คือ พุทธศาสนาได้ปรับตัวเพื่อผสมผสานกับวัฒนธรรมข้าว วัฒนธรรมข้าวในมุมมองเชิงคติชนจากหนังสือเล่มนี้จึงไม่เพียงช่วยบันทึกเรื่องราวความเชื่อเกี่ยวกับ “ข้าว” อันเป็นอาหารหลักของชนชาติไทยทั้งที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในและนอกประเทศไทย แต่ยังช่วยส่งเสริมความรู้ความเข้าใจสังคมและวัฒนธรรมไทย-ไทให้มีความลุ่มลึกมากยิ่งขึ้น อีกทั้งเป็นการขยายพรมแดนองค์ความรู้ด้านไทย-ไทศึกษาด้วย

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา